

***Unia Europejska i Rosja w kierunku nowego otwarcia*, red. Beata Piskorska, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Instytut Politologii, Katedra Stosunków Międzynarodowych, Lublin 2012, ss. 294.**

Dr Beata Piskorska jest adiunktem w Instytucie Politologii KUL, w katedrze stosunków międzynarodowych. Przedmiotem jej zainteresowań jest problematyka integracji europejskiej, a w szczególności polityka zagraniczna Unii oraz jej wymiar wschodni.

W zbiorze zawarto 14 referatów i wyodrębniono cztery działy tematyczne: I – Podmiotowość Unii Europejskiej i Rosji w stosunkach międzynarodowych (s. 15–99), II – Koncepcje współpracy Unii Europejskiej z Rosją (s. 103–158), III – Płaszczyzny współpracy Unii Europejskiej z Rosją (161–257), IV – Wyzwania i perspektywy współpracy Unii Europejskiej z Rosją (s. 261–291). Autorka na początku książki zamieściła krótką przedmowę, w której tłumaczy czytelnikowi, jaki cel postawiła, redagując niniejszą książkę. Opisała również stosunki między Rosją a Unią Europejską oraz wskazała, jakie determinanty wpływają na relacje pomiędzy tymi dwoma aktorami (s. 7–12). Autorami referatów jest 13 znawców problematyki dotyczącej Unii Europejskiej i jej stosunków z Rosją. Są to między innymi: Katarzyna Dośpiał-Borusiak (Uniwersytet

Łódzki), Justyna Gotkowska (Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpią w Warszawie), Iwona Kaliszewska (Uniwersytet w Brukseli), Agnieszka Legocka (Akademia Obrony Narodowej w Warszawie), Igor Lubaszenko (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych w Warszawie), Olga Pliszczyńska (absolwentka UMCS), Beata Piskorska (KUL), Łukasz Potocki (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Zamościu), Maciej Raś (Uniwersytet Warszawski), Michał Słowikowski (Uniwersytet Łódzki), Janusz Solak (Akademia Obrony Narodowej w Warszawie), Agata Włodkowska-Bagan (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach).

Przed pierwszą częścią autorka w krótkim wstępie opisuje problematykę poruszaną w poszczególnych rozdziałach książki. Wskazuje, że stabilizacja stosunków Unii Europejskich i Rosji była niezbędna już w latach 90. XX w., jednak na kształtowanie tej polityki wywierają wpływ czynniki wewnętrzne i międzynarodowe, powodując nowe wyzwania oraz zagrożenia. Autorka również zwraca uwagę na to, że istotnym znaczeniem dla stosunków ma wpływ zaangażowania obu aktorów w relacje między państwami bliższymi i dalszymi. Stosunki Rosji z Unią na przestrzeni lat były bardzo różne, od przyjaznej współpracy w latach 90. do zmiany nastawienia Unii względem Rosji w 2004 r., kiedy Unia Europejska rozszerzyła się o państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Współcześnie

można zauważyć „strategiczne partnerstwo” lub „Partnerstwo dla Modernizacji”. Autorka w kolejnych słowach wstępu tłumaczy cechy, jakie składają się na partnerstwo strategiczne, powołując się na innych autorów, m.in. Mariusa Vahla, Michaela Emersona. W 2007 r. przestał obowiązywać Układ o Partnerstwie i Współpracy, dlatego od kilku lat trwają rozmowy na temat nowej umowy, jednak bez osiągnięcia ostatecznego skutku, ponieważ główną przeszkodą jest odmienne podejście obu aktorów do spraw współpracy międzynarodowej. Zdaniem autorki Unia Europejska dostrzega konieczność współpracy z Rosją, traktując ją jako wpływowe centrum siły, bez którego nie można budować stabilności globalnej (s. 7–12).

Pierwszą część otwiera referat Beaty Piskorskiej, w którym przedstawiono, specyfikę Unii Europejskiej. Autorka na wstępie zajmuje się próbą zdefiniowania Unii Europejskiej, powołując się na różnych autorów, m.in. Jacqu’a Delors’a i Ziemowita J. Pietrasia (s. 15–16). Ostatecznie uznaje, że rewolucyjne zmiany odnośnie Unii Europejskiej przyniósł Traktat z Lizbony z 2009 r. nadając Unii osobowość prawną, przekształcając ją w jednolitą organizację międzynarodową oraz precyzując jej kompetencje. Od tej chwili Unia Europejska wywiera większy wpływ na politykę międzynarodową. Jednym z równie ważnych zagadnień poruszanych jest próba analizy Unii Europejskiej z „perspektywy cech i założeń doktry-

nalnych przypisywanych państwom”. W ostateczności można wyciągnąć wniosek, że Unia Europejska nie jest państwem, ponieważ nie jest podmiotem suwerennym i nie może samodzielnie ustalać swoich kompetencji. W kolejnym podrozdziale autorka wskazuje na ewolucję podmiotowości międzynarodowej Unii Europejskiej i Wspólnot. Aby Unia Europejska stała się organizacją międzynarodową, należało jej przyznać przynajmniej jedną kompetencję rzeczową wobec innego podmiotu międzynarodowego. Konieczne okazało się rozwiązanie Wspólnot i przekazanie wszystkich kompetencji Unii Europejskiej w celu stworzenia jedności europejskiej. Przedostatnią kwestią jest zmiana Unii Europejskiej po Traktacie z Lizbony. Autorka opisuje, że Unia uzyskała podmiotowość prawną, została przekształcona w organizację międzynarodową, podlega prawu międzynarodowemu, wykonuje zadania z Traktatu o Unii Europejskiej, wzmocniona została jej rola w polityce zagranicznej. Ostatnią kwestią jest problem utraty przez Unię Europejską znaczenia w świecie w dobie kryzysu. Konsekwencją próby naprawy stworzono pakt fiskalny „euro plus”, który mają zawrzeć 23 państwa, 17 państw strefy euro i 6 z poza niej.

Analizując przedstawione przez autorkę tematy, można stwierdzić, że podczas kryzysu, który dotkliwie dotknął państwa strefy euro w 2011 r., zadajemy sobie pytanie na temat dalszego funkcjonowania Unii Europej-

skiej. Problemem Unii Europejskiej jest niedostosowanie jej instytucji do gwałtownych zmian zachodzących w dobie kryzysu. Unia walutowa nie posiada wspólnej polityki fiskalnej, w konsekwencji powodując obawy o dalsze istnienie tej organizacji. W celu ratowania Europy dwóch prędkości powstała nowa umowa, nowy pakt fiskalny „euro plus”.

Kolejnym referatem w tej części jest referat Michała Słowikowskiego pt. *Miejsce i rola Rosji we współczesnym systemie stosunków międzynarodowych w świetle ewolucji stosunków unijno-rosyjskich* (s. 39–63). Autor wskazuje, że znaczenie Rosji na arenie międzynarodowej jest coraz silniejsze. Dzieje się to dzięki modernizacji rosyjskiego państwa, której pomaga Unia Europejska. Utrzymywana jest również współpraca na poziomie bilateralnym pomiędzy Rosją a wybranymi państwami członkowskimi Unii. Autor zwraca również uwagę na przekształcenie koncepcji modernizacji Unii i Rosji na tory współpracy. Jest to trudne ze względu na kryzys Unii Europejskiej dotyczący m.in. stabilności strefy euro. Kolejnymi powodami, jakie autor wskazuje, są: „technologiczna modernizacja i napływ inwestycji bezpośrednich” (s. 59).

Rosja traktuje Zachód, a w konsekwencji i Unię Europejską, za rezerwuar finansowy, nie akceptując jej rozwoju społeczno-gospodarczego i politycznego. Autor zwraca uwagę, że nie należy nawiązywać stosunków unijno-rosyjskich, ponieważ ulegną

one stagnacji. Można stwierdzić, że Rosja przyjąłaby ze strony Unii pomoc finansową, ale nie normy, zasady i regulacje. Przed Unią natomiast stoi dylemat, czy nie zrezygnować z koncepcji partnerstwa na rzecz demokracji, która opierałaby się na modelu strategicznego partnerstwa obejmującego wspólne interesy.

Przedostatnim referatem części pierwszej jest referat Macieja Rasia pt. *Wyznaczniki polityki zagranicznej Rosji* (s. 63–79). Autor w rozważaniach zwraca uwagę na ideowe i doktrynalne uwarunkowania międzynarodowej tożsamości Rosji, dostrzegając, że Rosja była podzielona na dwie grupy: modernizacyjną i imperialną. Federacja Rosyjska musiała wybrać własną drogę rozwoju. Obecnie Rosja zakłada otwartość na świat, chce być elastyczna w stosunkach międzynarodowych. Kładzie nacisk na geopolityczne wyznaczniki polityki zagranicznej, mimo że musi rywalizować ze Stanami Zjednoczonymi. Ostatecznymi, ważnymi elementami, na jaki stawia Rosja, są bezpieczeństwo militarne, zapobieganie globalnym i regionalnym wojnom. Federacja rosyjska stoi na straży pokoju i stabilizacji regionu, o czym świadczą interwencje dokonywane przez rosyjskie wojska między innymi w Gruzji czy innych państwach wchodzących w przeszłości w stan posiadania ZSSR. Wiadomo – interwencje militarne nie mogą zazwyczaj spotykać się z pozytywnym odbiorem przez państwa Europy, jednak pozwalają one na zainte-

resowanie Rosji lokalnymi sprawami, a w konsekwencji budowaniem nowego ładu i porządku na tych terenach.

Ostatni referat części pierwszej stanowi praca Agaty Włodkowskiej-Bagan pt. *Spoleczno-kulturowe uwarunkowania pozycji Rosji w stosunkach międzynarodowych* (s. 79–99). Autorka ukazuje, że w Rosji można dostrzec wielokulturowość wpływającą na wymiar międzynarodowy i dyplomację oraz wielonarodowość. Wymiana kulturowa w Rosji przebiega dwuetapowo: instytucjonalnie i pozainstytucjonalnie. Uwarunkowania te wywierają ogromny wpływ również na politykę zagraniczną oraz pozycję Rosji na arenie międzynarodowej. Rozdwojenie tożsamości prowadzi do określenia Federacji Rosyjskiej jako euroazjatycka. Rosja próbuje być państwem, które łączy Wschód i Zachód; posiadanie bogatej kultury pozwala Rosji nosić nazwę mocarstwa kulturalnego w wymiarze regionalnym. Stwierdzić można, że rozdwojenie tożsamości rosyjskiej polega na niemożności stwierdzenia, czy Rosja jest europejska czy azjatycka.

W części drugiej skoncentrowano się na analizie koncepcji Unii Europejskiej i jej państw członkowskich oraz realizacji wzajemnej współpracy. Autorzy poszczególnych referatów dążyli do uzyskania odpowiedzi, czy realne jest postrzeganie Rosji i innych państw jako równych uczestników. Drugą część rozpoczyna referat Katarzyny Dośpiał-Borysiak pt. *Wymiar Północny jako lokalny przejaw relacji Unii Europejskiej*

z *Rosją* (s. 103–123). Autorka zwraca uwagę na to, że Rosja będzie kontynuowała system centralnego zarządzania relacjami lokalnymi. Ponadto stwierdza, że Wymiar Północny, mimo że nie jest priorytetem w polityce Rosji spełnia ważne role w łączeniu polityki wielkomocarstwowej i regionalizmu. Dzieje się to poprzez założenia samego Wymiaru, który służy współpracy na wielu frontach, poczynając od współpracy na poziomie ekonomii, a kończąc na tak ważnych dla zwykłych mieszkańców kwestiach, jak bezpieczeństwo czy powszechny dostęp do bezpłatnej służby zdrowia. Od czasów wstąpienia do UE Polski głównym celem działań Wymiaru stał się obszar północno-zachodniej Rosji.

Kolejnym referatem jest praca Beaty Piskorskiej *Wymiar Wschodni jako całościowa koncepcja kształtowania relacji Unii Europejskiej z Rosją* (s. 123–147). Autorka opisuje ewolucję relacji pomiędzy Unią Europejską a Rosją, wskazując, że te relacje czasem ulegają przeobrażeniom. Istnieje pomysł zbliżenia obu stron pod względem strukturalnym. W ciągu ostatnich lat stosunki obu aktorów były narażone na dwa poważne kryzysy: jednym z nich była wojna rosyjsko-gruzyńska a drugim ukraińsko-rosyjski gazowy kryzys z 2009 r.

Wydarzenia ze stycznia 2012 r., udowodniają, że surowce mineralne takie jak gaz ziemny czy ropa naftowa mają powiązanie z kreowaniem polityki w całej Unii Europejskiej. Wiąże się

to z utrzymywaniem z państwem ze Wschodu, poprawnych stosunków na stopie gospodarki.

Zapoczątkowana sześć lat temu Europejska Polityka Sąsiedztwa dawała nadzieje na nowe perspektywy współpracy z Rosją. Podczas dyskusji na temat formułowania wschodniej polityki Unii Europejskiej oraz Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa traktowano Rosję jako najważniejszego partnera Unii. Zdeterminowane było to utworzeniem strefy bezpieczeństwa, dobrobytu oraz zacieśnienia współpracy z państwami partnerskimi. Rosja jest ważnym sojusznikiem w walce z terroryzmem, przestępczością ponadnarodową. Należy jednak zauważyć, że Rosja również jako regionalne mocarstwo stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa w Europie Wschodniej.

Trzecim referatem jest praca Justyny Gotkowskiej *Polityka Niemiec wobec Rosji i uwarunkowania niemiecko-rosyjskiego „strategicznego partnerstwa”* (s. 149–158). Relacje Niemiec i Rosji określono „strategicznym partnerstwem”, co oznaczało współpracę tych dwóch aktorów wykraczającą poza standardowe bilateralne stosunki. Autorka zwraca uwagę, że zacieśnienie stosunków Niemiec z Rosją jest konsensusem w polityce niemieckiej, u której podstaw leżą interesy energetyczne i gospodarcze.

Analizując przedstawione poglądy autorki, można wyciągnąć wniosek, że współpraca w sektorze energetycznym jest ważnym elementem w partner-

stwie niemiecko-rosyjskim. Obecnie jednak największe znaczenie przyznaje się współpracy w sektorze gazowym. Niemcy są odbiorcą rosyjskiego gazu, jego dystrybutorem oraz państwem tranzytowym. Rosja w stosunku do Niemiec jest największym dostawcą gazu. W najmniejszym stopniu oba państwa korzystają ze współpracy w sektorze naftowym. Po części na pewno spowodowane jest to posiadaniem przez Niemcy znacznych jej pokładów, a także zastosowaniem przez mieszkańców Niemiec alternatywnych źródeł energii, które zastępują ropę naftową.

Część trzecia zatytułowana jest *Płaszczyzny współpracy Unii Europejskiej z Rosją*. Ze względu na duży zakres współpracy pomiędzy Rosją i Unią Europejską skupiono się tu na kwestii dialogu energetycznego. Autorzy referatów próbowali ocenić wzajemne zależności jakości współpracy w strukturze dialogu. Skupiono się również na trudnościach w instytucjonalizacji dialogu politycznego. W sprawach bezpieczeństwa została przeanalizowana strategia Unii i Rosji względem bezpieczeństwa globalnego i europejskiego. Spostrzeżono, że fundamentalny dla współpracy Rosji i Unii jest dialog energetyczny, który daje kierunek współpracy gospodarczej jak również kooperacji odnoszącej się do bezpieczeństwa. Istotnym zjawiskiem są również trudności w instytucjonalizacji dialogu politycznego, który ukazuje odmienne cele i warto-

ści reprezentowane przez obu partnerów.

Ostatnim poruszonym problemem są zagrożenia terroryzmu międzynarodowego na Kaukazie Północnym, co powoduje niepokojące zjawisko wpływające na sytuację wewnętrzną Rosji. Jednak rząd Federacji Rosyjskiej konsekwentnie od kilkunastu lat prowadzi szeroko zakrojone akcje przeciwko terroryzmowi. Niestety walka ta momentami przypomina przysłowiową walkę z wiatrakami, bowiem gdy zostaną zlikwidowane jedne gniazda zagrożenia, powstają nowe. Działania przeciw przemocy trzeba kontynuować i likwidować, myśląc o bezpieczeństwie zarówno Europy, jaki i Rosji.

Pierwszym referatem zaczynającym część trzecią jest praca Łukasza Potockiego *Dialog energetyczny Unii Europejskiej i Rosji* (s. 161–183). Autor uważa, że jest to kluczowy element partnerstwa, który stanowi podstawę wzajemnych relacji. Istotna też jest asymetria jakościowa, która jest ważna we wzajemnym handlu i eksporcie surowców energetycznych.

Wskazuje się tu przede wszystkim na dwustronną współpracę. Oba podmioty muszą uwzględnić stanowisko drugiej strony w celu realizacji partykularnych interesów. Autor wskazuje również na dodatkowe czynniki, które wpływają na trudności w prowadzonych rozmowach. Pierwszym z nich jest charakter Unii Europejskiej oraz rozmowy prowadzone przez Federację Rosyjską z Unią Europejską jako cało-

ścią. Autor zwraca uwagę na politykę niektórych państw w zakresie szeroko pojętej energetyki. Działania Rosji są rozbieżne względem innych państw Unii, co prowadzi do rozbieżności w stosunkach między UE a Rosją.

Kolejnym czynnikiem jest kształt „dialogu energetycznego” (s. 180). Należy zwrócić tutaj uwagę, że na kształt wpływają również inni gracze, np. korporacje transnarodowe. Jednak koncerny naftowe, energetyczne i gazowe podejmują kluczową decyzję, dążąc do realizacji najbardziej opłacalnych przedsięwzięć.

Autor nadmienia również, że „dialog energetyczny” Unia Europejska–Rosja (s. 180–181) dotyczy przede wszystkim handlu ropą naftową i gazem ziemnym, ale również handlu energetyką jądrową czy coraz bardziej popularną ostatnio energią pochodzącą ze źródeł odnawialnych.

Na podstawie rozprawy można zauważyć, że „dialog energetyczny” na linii Rosja–Unia Europejska prowadzony na przestrzeni ostatnich lat dąży do wskazania zasad współpracy, które opierają się na liberalizacji rynków. Celem Rosji wynikającym z posiadania surowców jest zdobywanie zysków z eksportu energii i surowców energetycznych. Od wielu lat bogactwem Federacji Rosyjskiej są gaz ziemny i ropa naftowa. Obecnie rządzący państwem rosyjskim starają się utrzymać monopol na dostawę tych surowców do innych państw Europy. W tym celu między innymi powstał z inicjaty-

wy Niemiec i Rosji gazociąg Północy, który biegnie pod dnem Morza Bałtyckiego i omija dotychczasowe państwa tranzytowe gazu ziemnego. Budowa ma zapewnić jeszcze większe bezpieczeństwo energetyczne państwom Europy bez pośredników, szczególnie Białorusi i Ukrainy, które według niektórych rosyjskich władz bardzo często kradły gaz przeznaczony do eksportu, powodując ogromne straty dla firm gazowych z Rosji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że najważniejszym przedmiotem tego dialogu są bezpieczeństwo energetyczne Unii oraz realizacja polityki wpływów przez Rosję na terytorium Unii. Ropa naftowa i gaz ziemny są surowcami, które nie tylko oddziałują na stosunki gospodarcze Unii i Rosji, ale również wywierają wpływ na relacje polityczne. „Dialog energetyczny” tak naprawdę wskazuje na odmienne stanowiska obu aktorów w kwestii dotyczącej wizji i realizacji celów. Należy zwrócić uwagę, że Unia Europejska składa się z 27 państw, które prowadzą własną politykę energetyczną, co znacznie ma wpływ na interes narodowy, który jest najważniejszy dla tych państw. Należy jednak podkreślić, że dialog ten mimo trudności cały czas przynosi rezultaty.

Drugim referatem jest w tej części praca Agnieszki Legockiej *Dialog polityczny Unii Europejskiej z Rosją w sferze bezpieczeństwa* (s. 185–206). Autorka wskazuje, że dialog polityczny w sprawach bezpieczeństwa stanowi jeden z priorytetów we wzajemnych rela-

cjach obu aktorów, jednakże nie można stwierdzić, że autorzy prezentują odmienne interesy i cele. W skali globalnej obaj partnerzy dążą do ustanowienia multipolarnego świata. Rosję i Unię Europejską różni wizja bezpieczeństwa europejskiego. Rosja oczekuje zmian *statusu quo* i chce być włączona w system stabilizujący region, natomiast Unia dąży do utrzymania i wzmocnienia bezpieczeństwa europejskiego (s. 206).

Dialog polityczny Unii Europejskiej i Rosji jest trudny ze względu na odmienne cele i wartości. Dla Rosji najważniejsze jest podniesienie swojego znaczenia na arenie międzynarodowej, natomiast celem Unii jest przeobrażenie Rosji w demokratyczne i stabilne państwo.

Kolejnym referatem jest *Dialog Unii Europejskiej z Rosją w kwestii Nadniedźstry* (s. 207–221) Janusza Solaka. Autor zwraca uwagę na kwestię związaną z Mołdawią i jej problemami wewnętrznymi. Z odmiennej pozycji na ten problem patrzy natomiast UE, która dostrzega sens debaty dotyczącej miejsca i roli Mołdawii na arenie międzynarodowej. W drugim aspekcie autor porusza kwestię Europejczyków, którzy są skłonni akceptować interesy Rosji, a w konsekwencji blokowanie starań Mołdawii o członkostwo w Unii Europejskiej.

Obecnie pojawiła się idea utworzenia pogłębionej strefy wolnego handlu (DCFTA), która staje się źródłem kolejnego konfliktu. Podpisanie umowy pomiędzy Unią a Mołdawią będzie stanowiło ważny krok w procesie integracji.

Należy nadmienić, że nie ma w tej chwili żadnych podstaw do tego, żeby Naddniestrze włączyło się w proces negocjacji nad strefą wolnego handlu, argumentując to tym, że byłoby to niekorzystne ekonomicznie. Naddniestrze do tej pory eksportowało na rynek Unii towary z przyznanego Mołdawii w 2007 roku przez Unię reżimu handlowego. Kiedy zostanie wprowadzona umowa, unijne stawki celne dla regionu Naddniestrza wzrosną o 10–17%, a więc skutki ekonomiczne bardzo dotkliwie wpłyną na pozycję ekonomiczną państwa.

Kolejną pracą jest referat pt. *Odwód Kaliningradzki w relacjach Unii Europejskiej z Rosją* (s. 223–244) Agnieszki Leguckiej. Obwód Kaliningradzki jest swoistą enklawą rosyjską otoczoną ze wszystkich stron państwami Unii Europejskiej. Według wielu badaczy jest on „papierkiem lakmusowym” wzajemnych powiązań pomiędzy Rosją a państwami Wspólnoty Europejskiej. W latach 90. XX w. pojawiły się dwie koncepcje rozwoju: pierwsza z nich określana jako region pilotażowy w stosunkach z Rosją a drugi region Rosji, który nie ma przywilejów w relacjach z Unią Europejską. Wskazuje się tu przede wszystkim na to, że Obwód Kaliningradzki dla Unii Europejskiej może stanowić potencjalne zagrożenie, dlatego Wspólnota Europejska kładzie znaczny nacisk na otwarcie przez Rosję Obwodu Kaliningradzkiego na kontakty transgraniczne z sąsiadami. Tak dobre położenie warto wykorzystać, co rozumieją coraz częściej mieszkańcy

Kaliningradu, którzy powoli obierają kurs na Zachód.

Oczywiście w kontaktach Unii Europejskiej i Obwodu Kaliningradzkiego nie brakuje także problemów. UE obawia się między innymi wzrostu przestępczości czy nielegalnej migracji do państw Wspólnoty Europejskiej. Jednak zarówno Rosja, jak i Unia rozumieją, że w tym wypadku współpraca może być bardzo przydatna i potrzebna zarówno dla Rosjan, jak i państw należących do Wspólnoty.

Ostatnim referat zatytułowany jest *Unia Europejska wobec zjawiska terroryzmu w Rosji* (s. 245–257) autorstwa Iwony Kaliszewskiej i Olgi Pliszczyńskiej. Autorki wychodzą w rozważaniach od analizy przemocy na Kaukazie Północnym oraz zjawiska terroryzmu. Przedstawiają również reakcję Unii Europejskiej na przemoc i terroryzm oraz zastanawiają się, w jakim stopniu problem może dotyczyć wkrótce Unii Europejskiej. Próbuje odpowiedzieć na pytanie: Jak bardzo napięta sytuacja na Kaukazie wpływa na ocenę polityki rosyjskiej?

Czwartą część stanowią *Wyzwania i perspektywy współpracy Unii Europejskiej z Rosją*. W tej części znajdują się dwa referaty. Pierwszy *Europejska Polityka Sąsiedztwa i partnerstwo Wschodnie a interesy Rosji* Igora Lubashenko (s. 261–280). Autor wskazuje, że po rozpadzie ZSRR Unia Europejska podjęła próbę budowania stosunków z Rosją zgodnie z zasadami polityki zewnętrznej. Powstała *Umowa o partnerstwie*

i współpracy (s. 263) na początku lat 90. pomiędzy Unią i jej państwami członkowskimi a państwami postradzieckimi. Celem tego działania była konsolidacja demokracji oraz wprowadzanie reform rynkowych w państwach partnerskich. W 1994 r. podpisano *Umowę o partnerstwie i współpracy ustanawiającą partnerstwo między wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi a Federacją Rosyjską* (s. 264), której podstawowym założeniem była integracja Rosji, współpraca Rosji a także byłych państw wchodzących skład republik radzieckich. Współpraca ta miała pomóc państwom, które dopiero od niedawna funkcjonowały w ustroju demokratycznym, przystosować się do zasad panujących na wolnym rynku.

Umowa ta również wymienia normy i wartości odnoszące się do obu partnerów, m.in. praworządność, poszanowanie praw człowieka, liberalizację gospodarki, ustanowienie gospodarki rynkowej. Rosja traktuje Unię Europejską jako kluczowego partnera politycznego i gospodarczego oraz dąży do długotrwałej współpracy z Unią Europejską, jednak odeszła od tych wspólnych wartości na rzecz demokracji suwerennej. Zależność UE od Federacji Rosyjskiej można zaobserwować przy analizie struktury handlu między tymi podmiotami.

Podsumowując, to polityka Rosji jest istotnym czynnikiem funkcjonującym w wymiarze EPS. Obecnie pozycja Rosji w stosunkach międzynarodowych wpływa na formułowanie zadań polity-

ki wobec państw Europy Wschodniej i Kaukazu. Wypada nadmienić, że na obszarze Europy Wschodniej zasady polityki zewnętrznej Unii Europejskiej napotyka politykę Rosji, która realizowana jest z tradycją westfalskiego ładu międzynarodowego.

Drugą pracą jest *Nowa umowa (Porozumienie o Partnerstwie i współpracy – PCA) Unia Europejska-Rosja* (s. 281–291) Joanny Kamińskiej. Ogólnie rzecz biorąc, została tu dokonana analiza wyzwań i perspektyw współpracy obu partnerów. Autorzy zastanawiają się czy Europejska Polityka Sąsiedztwa i Partnerstwa wschodniego wpływa na interesy Rosji w regionie oraz jaki wpływ wywiera polityka zagraniczna Rosji na państwa postradzieckie. Unia Europejska nie jest w stanie w ostateczności przedstawić argumentów przyciągających państwa Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego do wstąpienia do organizacji. Skupiono się na nowych regulacjach prawnych prowadzących do „nowego otwarcia”. Po wygaśnięciu w 2007 r. Porozumienia o partnerstwie współpracy państwa Unii zaczęły rozważać scenariusze przyszłej kooperacji między stronami, co było przyczyną rozpoczęcia negocjacji nad nową umową.

Obecnie zakończyły się negocjacje nad nową umową o PCA (Partnerstwo dla Modernizacji), jednak bez rezultatu; można więc wyciągnąć wnioski, że negocjacje mogą potrwać długie lata i okazać się bardzo trudne. Strona rosyjska dąży do podpisania ogólnego po-

rozumienia ramowego, co jest sprzeczne z negocjacjami Komisji, która chce uregulować współpracę we wszystkich aspektach. Trudności w negocjacjach spowodowane są podejściem Rosji do samej umowy oraz niechęcią uregulowania bezpieczeństwa energetycznego. Konsekwencją tego, może być, że umowa w końcowym etapie okaże się zbyt ogólnym dokumentem.

W zbiorze zaprezentowano aktualne zagadnienia dotyczące stosunków międzynarodowych. Praca dotyczy fundamentalnych pytań odnoszących się do stosunków między Unią Europejską a Rosją; napisana jest językiem naukowym, ale zrozumiałym dla przeciętnego czytelnika, co umożliwi mu zapoznanie się z zasadami panującymi między Rosją a Unią Europejską. Spostrzeżenia autorów poszczególnych referatów są trafne względem analizowanych problemów.

Zbiór powstał w ważnym momencie dziejów dla obu stron. Unia Europejska jest w okresie transformacji instytucjonalnej oraz boryka się z kryzysem finansowym, natomiast Rosja odbudowuje swoją pozycję polityczno-ekonomiczną na arenie międzynarodowej. Na dzień dzisiejszy bardzo trudno przewidzieć, czy targana kłopotami Unia Europejska przetrwa i czy Rosji uda się samej odbudować swoją gospodarczą siłę. Być może bardzo potrzebna będzie współpraca pomiędzy tymi dwoma podmiotami.

► Wojciech Stankiewicz

***Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, red. Joanna Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 366.**

W ramach serii wydawniczej „Biblioteka Azji i Pacyfiku” ukazał się zbiór artykułów pod ogólnym tytułem *Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, którego redaktorem naukowym jest Joanna Marszałek-Kawa. Radę naukową serii tworzą specjaliści z kraju i zagranicy zajmujący się historią, polityką i gospodarką krajów Azji: Marcei Burdelski, Tadeusz Detyna, Waldemar J. Dziak, Miao Huashou, Adam Jelonek, Joanna Marszałek-Kawa, Krzysztof Miszczak, Ewa Oziewicz, Małgorzata Pietrasiak, Bogusława Skulska, Kazimierz Starzyk, He Yaomin. Zaprezentowana Rada Naukowa jest gwarantem wysokiej jakości tekstów zamieszczanych w ramach serii „Biblioteka Azji i Pacyfiku”. Recenzentami prezentowanej monografii byli prof. dr hab. Waldemar J. Dziak oraz prof. dr hab. Marian Kowalewski.

Zbiór prezentuje 15 rozdziałów ze wstępem i bibliografią, które w ogólnym zagadnieniu zajmują się problemami militarnymi i bezpieczeństwa państw azjatyckich pod koniec XX i na początku XXI w. Jak zauważyła redaktorka monografii: „Ocenia się, że azjatyckie tygrysy odgrywają obecnie znaczące, [...], rolę w sferze ekonomicznej oraz politycznej. Oczywiście jest, że sukcesy gospodarcze determi-